

Comunicació i llenguatges.

Carmina Bosch, Margarida Teixidor i David Vilalta

Com podem fer que la identitat de cada alumne s'expressi a l'aula, orquestrant una polifonia de veus, textos, dibuixos, artefactes... en el seu camí per comprendre. Des de les comunitats d'aprenentatge obrim portes i finestres als llenguatges i artefactes que la humanitat va construïnt, en aquest procés de creació cultural.

Quin sentit li vam donar?

En aquesta taula ens vam proposar compartir algunes de les necessitats urgents que, al nostre entendre, reclamen les aules del nostre país. Volíem escoltar i pensar en comú, fer bullir l'olla.

Tenim l'experiència que normalment després de certa ebullició sempre queda un bon plat.

Preteníem parlar de la necessitat de conversar a l'aula entorn a temàtiques que tinguin sentit tant per als nostres alumnes com per a nosaltres. Quan ens imaginem l'aula com a un grup de persones que conversen per comprendre el món i a si mateixes, els i les mestres propiciem situacions de comunicació destinades a comprendre les idees de l'altre. Aquest altre poden ser els altres nenes i nenes del grup, també els mestres, algun expert que ve de fora a explicar-nos quelcom, algun escrit, imatge, document, artefacte...o alguna informació relativa a allò que ens ocupa.

En aquest marc preteníem posar l'accent sobre la importància en l'ús de diversitat de registres a l'hora de comunicar-nos. Diversitat de registres que faciliten diversitat de representacions. Diversitat de registres que actua també com a eina d'inclusió de les diverses identitats dels nostres alumnes i ens planteja camps d'aprenentatge.

Som molt capaces i capaços d'acollir els nostres alumnes, de procurar que se sentin bé, normalment som respectuosos i procurem ésser inclusius. Però sovint, quan es tracta d'aprendre, sobretot, quan es tracta d'aprendre els continguts de determinades àrees, no és que deixem de ser respectuosos però ens sentim pressionats per un currículum que no sabem ben bé quin cos té. I és clar, aquesta pressió arriba a les nenes i els nens de formes diverses; també acaba per descafeinar els continguts.

Posar el món "sobre el paper" ens permet, entre altres coses, reflexionar sobre el que diem, sobre els nostres pensaments. També ens permet reflexionar sobre com ho fem, sobre com ho feien en una altra època o sobre com ho fan uns altres. Per tant el registre escrit, el dibuix, l'artefacte, les maquetes... compleixen una funció metacognitiva que ens poden arribar a modelar el pensament propi.

Possibilitar varietat de registres amplia el nostre repertori, facilita les representacions i permet l'expressió a persones que no es senten segures en registres orals o escrits.

Pensar cooperativament amb varietat de registres, conversar amb textos, dibuixos, mapes, boles del món, models físics, artefactes... a les mans, també ens permet refer aquests registres, tornant si cal una i una altra vegada sobre la representació amb la finalitat de comprendre millor l'altre i a nosaltres mateixos. Compartir informació d'aquesta manera i amb actitud cooperativa ens permet operar amb les idees -tant les d'un mateix com les dels altres- a través d'imatges i objectes reals

que podem manipular, que ens faciliten les argumentacions, l'establiment d'inferències, la recerca de raons, les explicacions... es en aquesta interacció on sovint emergeixen noves idees.

La nostra experiència docent ens diu que el foment d'una comunicació basada en la comprensió dels fets, dels fenòmens i de les persones, carrega l'ambient de l'aula d'emocions. L'emoció que produeix explicar el teu pensament i que els altres t'escoltin, que les teves idees puguin ser útils al grup o per a algú del grup, l'emoció d'enfrontar-te a quelcom desconegut, difícil i arribar a controlar-ho. L'emoció de mirar enrera i sentir-te satisfet del que s'ha aconseguit gràcies a la tenacitat sobretot en aquells moments de desànim. El sentiment de sentir-te que formes part d'un col·lectiu important per a tu.

Quan pensem en comunitat, quan els i les mestres permetem que les nenes se sentin lliures per preguntar, per imaginar i cercar solucions o respostes compartint significats i accions, estem generant una comunitat d'aprenentatge en la que es cou una cultura de ciutadania força especial perquè marca la diferència respecte de la cultura a la "salsa rosa" que tant domina en els carrers del nostre país.

En definitiva, fomentar comunicació a l'aula per comprendre el món, a nosaltres mateixos i als altres, utilitzant diversitat de registres, cooperant, amb diversitat, sense haver d'estar d'acord en tot ni veure-ho tot de la mateixa manera, cercant significats a temàtiques, preguntes o problemes que ens interessin al col·lectiu ens pot fer millors persones.

Com ho vam organitzar?

Ens va semblar que el que havia de passar a la taula havia de ser coherent amb el sentit que li volíem donar. Per això vam decidir que per poder fer bullir l'olla, calia que les persones del grup actuessin o es trobessin en situacions d'interacció en petit i en gran grup i també amb experiències d'altres mestres, relacionades amb els continguts de la taula.

1: Vam proposar la situació següent:

UNA SITUACIÓ PREOCUPANT, QUE ENS PLANTEJA UN REPT

Visitem una illa

Imatge 1

Imagineu que som una visitants a l'illa Kuppank, que està situada als Mars del Sud.

Aquesta illa té tres pobles costaners (Rakka, Kira i Palembang) i un poble a l'interior (Pekamm), situat en una zona muntanyosa.

Si bé nosaltres hi hem pogut accedir a un dels pobles per via marítima, de seguida ens adonem que no hi ha la possibilitat de visitar els altres poblats, donat que no hi ha xarxes de comunicació entre ells. El problema no és només pels turistes, el problema més gran és que els vilatans de cada un dels pobles no pden visitar la resta de nuclis habitats de l'illa.

Un grup de representants de l'illa, conscients dels problemes que la incomunicació interna els hi comporta, ens demana l'ajut a alguns dels visitants per de buscar-hi solucions. Tots veiem que és important posar-hi remei, ja que això dificulta el desenvolupament de l'illa, que no pot aprofitar els recursos interns, no pot intercanviar les riqueses naturals de les que disposen i no es poden visitar ni fer coses conjuntes si ho desitgen (festes, visitar-se els uns als altres, mercats i fires, intercanviar idees...)

Què podem fer?

Se'ns acut, entre tots plegats, de presentar una proposta al Ministeri d'Obres Públiques de Sakkara, que és on pertany l'illa i que és qui té la potestat per intervenir. És a dir que hauríem de presentar la situació i la proposta que ha de resoldre el greu problema d'incomunicació que es pateix.

Les persones feien un primer abordatge a la situació per parelles, per després agrupar-se en petits grups. Aquests petits grups, havien de trobar propostes per presentar al gran grup. Vam insistir que la proposta que aportessin al gran grup havia d'anar acompanyada d'un "document" o representació que facilités l'explicació de les seves idees. Per a aquesta finalitat vam posar a disposició de la gent material divers.

La posada en comú va ser molt rica i carregada de matisos, tant per la diversitat de formes d'abordar la problemàtica, com per la diversitat de representacions que van aparèixer, com per la diversitat d'idees que es van exposar i de les que es van deixar estar, com pels valors que impregnaven les idees, com pels processos dels grups alhora de decidir què aportaven a la comunitat.

Van aparèixer diversos tipus "d'urbanistes, geògrafs, ecologistes, constructors, dissenyadors, concepcions de participació..."

Acabada la posada en comú respecte l'activitat i les propostes ens vam dedicar a

Imatge 2

reflexionar sobre la dinàmica que s'havia generat, sobre com ens havíem sentit, què ens havia suposat, quines oportunitats li vèiem, quines dificultats...

Per fer aquesta reflexió amb més elements que la pròpia experiència, vam demanar a la Marga Esteban -tutora de quart del CEIP Escola Dovella de Barcelona- si podia fer la mateixa experiència amb el seu grup classe. I en vam presentar unes filmacions de la posada en comú, de les maquetes, cartes i plànols que els alumnes de quart havien elaborat.

De la reflexió destaquem algunes de les idees que van aparèixer:

- Una activitat hipotètica tant oberta que ha de finalitzar amb una proposta real facilita la presa de decisions. Un objectiu compartit i ben definit.
- La diversificació de recursos, els complements per acompanyar l'exposició.
- Quan ens obrim a les diferents maneres de representar també acollim la diversitat d'individualitats dels nens.
- Hem de fomentar la cultura d'explicar i explicar-se.
- M'ha suggerit una idea per fer-la amb els meus alumnes a l'aula de psicomotricitat.

2- Les experiències d'aula:

Experiència 1: "Textos per calcular" al cicle inicial

Hellena Forrellad, del Ceip Bellaterra.

Els alumnes estaven treballant en un projecte sobre l'espai en el qual s'havien proposat organitzar un viatge a la lluna i havien de calcular el temps que tarda un coet en arribar-hi. El problema té a veure amb la velocitat: una magnitud complexa que posa en relació dues dimensions diferents: espai i temps.

La situació implica la necessitat de comprendre el fenomen del moviment constant del coet per l'espai; comporta identificar les variables que hi intervenen; explorar la relació entre les dues dimensions i, a més a més, usar relacions algebraïques per a explicar-la.

Imatge 3

L'emoció del joc els va portar a imaginar-se a dintre d'un coet, vestits d'astronautes, viatjant per l'espai. Es veien a dins de la nau, a punt d'alçar-se i com ho fa a gran velocitat.

Els textos que elaboren les criatures es donen en una aula en la que l'acció d'organitzar i enregistrar informació forma part dels "discursos" que tots els nens "practiquen", acompanyats per la mestra, en situacions en les que, com en aquesta que hem explicat, es troben amb la necessitat de representar les relacions reals per a controlar el seu progrés en el descobriment del món. Aquests textos tenen una dimensió formal i una dimensió social i formen part d'un diàleg institucionalitzat a l'aula.

La riquesa dels textos elaborats pels infants ens deixen perplexes, descobrim la poca confiança que a vegades tenim del seu saber.

Experiència 2: "una aula interactiva a l'escola bressol"

Mavi Antas, EEI El Bressol de Sant Cugat V

Quan les nenes i els nenes arriben a l'escola bressol arriben espantats. Te'ls has de guanyar. Senten una gran frustració de veure que l'adult no el comprèn, i per això cal buscar sistemes de comunicació no verbals. La relació i la comunicació és bàsica a l'Escola Bressol i per aconseguir-ho cal posar en joc totes les habilitats i estratègies possibles. Comenta - "Perquè siguin petits no hem de posar coneixements petits." Es parteix del respecte a l'infant, del que ell sap i dels respecte als seus processos. Es posa de manifest la tendència que hi ha a "protegir" el infants, cosa que els dificulta el seu propi creixement. El joc és l'espai d'aprenentatge. Cal estar atent per recollir tots aquells aspectes que signifiquin pels infants. Diu: Deixo que ells em portin..., recullo tot allò que em porten perquè és important per a ells.

Veuen perills quan a l'escola bressol es presenten propostes organitzatives esquarterades, sense sentit, que provoquen problemes de comunicació.

Tot mostrant-nos un vídeo en el que es podia veure les interaccions a la seva aula, ens anava llançant preguntes per fer-nos pensar: Per què el que toca impedeix la comunicació? Quins vincles creem amb els nens i les nenes?

Imatge 4

Experiència 3: "Generem documents col·lectius a l'aula" a P-5

Conxa Colom, CEIP Escola Dovella de Barcelona

La Conxa manifesta: nosaltres conversem molt. En aquestes converses utilitzem documents. Procurem que els pares col·laborin en la informació que entra a la classe, preparant amb els seus fills documents...

Estàvem fent un projecte en el que investigàvem i discutíem sobre si som diferents o si som iguals. Si volíem saber què ens feia diferents o què era el que ens identificava a cada un de nosaltres, primer ens ho havíem d'explicar. Ho vam fer des de la nostra identitat. Per explicar-nos vam necessitar la col·laboració de les famílies que van aportar materials diversos com: fotos, records de quan eren petits, sabates, musiques, roba... **Aquestes objectes i les fotografies ens permetien operar amb idees i explicar-nos.**

Vam veure com la mesura ens ajudava a comprendre els canvis, com érem abans i com som ara, també ens vam adonar que es representa amb un número. Vam confeccionar llistes, plantilles del nostre peu d'ara i del de quan érem petits. Vam jugar a identificar als companys pels ulls, la veu...

El fet de donar un espai i un temps per explicar i compartir les nostres biografies va fer possible construir i ampliar el nostre coneixement.

A l'aula, cada nen té la seva capsula on hi ha posat: "els records de la meua vida". Tenim un racó en el que podem compartir les capsules. Hi podem trobar: mesures, dibuixos, fotografies, jocs d'endevinar...

Experiència 4: "Maquetes a la classe de ciències" al Cicle Superior
Carme Cuberes, CEPA Oriol Martorell

La Carme ens explicava com es preocupa perquè els seus alumnes siguin capaços de fer-se preguntes significatives. Observava com millorava la comprensió de les temàtiques que anaven tractant, quan es va decidir a proposar els seus alumnes la construcció de maquetes.

Estaven treballant sobre l'aparell digestiu, primer va demanar als seus alumnes que construïssin una maqueta per explicar com l'imaginaven. Posteriorment es produeix una conversa cooperativa en la que cada grup explica el que ha representat. Aquesta conversa genera canvis en les maquetes. També es consulten fonts d'informació durant el procés.

La construcció de la maqueta i la conversa cooperativa propicien que passin "coses accidentalment" que normalment acaben sent importants o determinants per a la comprensió de la temàtica que tenen entre mans.

La Carme ens explica com, observant la maqueta, pots reflexionar sobre el que hi ha i el que no hi ha i també recordar les explicacions dels alumnes.

Imatge 5

Imatge 6

A partir de tot plegat: la construcció de la maqueta, la recerca d'informació, les converses cooperatives, les interaccions amb la mestra... els alumnes van connectant i plantejant-se a millores i preguntes significatives. **"Serveix per a tots els alumnes"**.

La imatge ens mostra la idea que s'havia fet un alumne sobre com s'alimenta un fetus. Aquest alumne s'imaginava la placenta com a un cordó. Quan se li va preguntar d'on havia tret aquesta idea, l'alumne va portar el llibre d'on l'havia tret: la fotografia en tall transversal havia fet que aquest alumne s'imaginés la placenta com a un cordó. **Operar amb varietat de documents i representacions permet millorar les nostres comprensions.**

A vegades, a l'aula no és que hagi pensat en tot el que ha de passar, t'hi trobes pel fet de fer l'acció.

Conclusions

A partir de la frase de Vàclav Havel: "L'educació és la capacitat de percebre les connexions amagades entre els fenòmens", i de les hores compartides hi ha diverses aportacions que representen el saber generat conjuntament així com les preguntes que encara resten per respondre.

La capacitat d'intuir depèn de la riquesa de la nostra vida quotidiana. En aquest sentit, reinterpretem la importància de les accions que fem els mestres, propiciant contextos que permetin l'intercanvi, presentant altres models o maneres de fer i d'interpretar, obrint les finestres de l'aula a altres informacions i diversitat de tipologies.

Hem de mostrar als infants la nostra confiança en el seu saber i en els seus processos, cal desterrar la por a no agradar, cal que sentin el suport i la seguretat de l'adult en les seves cavil·lacions, deixar-nos portar, i deixar-nos sorprendre. Ajudar-los a creure amb les seves capacitats i potencialitats perquè puguin créixer com a persones. Per això cal recuperar espai de tranquil·litat, de serenor, de calma i evitar aquesta vivència molt estesa de l'escola que constantment es "passeja".

Acabem amb moltes preguntes:

- quin ha d'ésser el paper del mestre en una aula interactiva, participativa,..?
- què és el que toca?
- qui i com es defineix el que toca?
- per què el que toca impedeix la creació de veritables espais comunicatius?
- deixem que ens portin els nostres alumnes?: Com ho interpretem?
- com generem documents per compartir amb els infants, amb els nostres companys de feina...?

Hem aconseguit crear un espai de complicitat on hi ha unes mirades comunes cap a on volem anar però la càrrega que suposa la gestió del temps i les obligacions administratives ens deixa perplexos, a vegades confosos i amb la necessitat de definir sempre de nou el nostre paper. Tot ens ha ajudat a donar sentit a aquestes trobades, és el lloc on compartim saber, emoció, desig i somnis. Fins l'any que ve!

Mavi Antas EEI El Bressol de Sant Cugat del Vallès
Conxa Colom, CEIP Escola Dovella de Barcelona
Carme Cuberes, CEPA Oriol Martorell de Barcelona
Marga Esteban, CEIP Escola Dovella de Barcelona